

Bordtennisspelare i Bortans IK tar Sverige in i Nato

Text: Lars-Olof Gävert

Försvarsminister Pål Jonson. Foto: Kristian Pohl/Regeringskansliet

Med en bordtennisspelare i Bortans IK som blivande försvarsminister sökte Sverige medlemskap i försvarsalliansen Nato. Under Pål Jonssons första år på posten startade Ryssland fullskaligt krig mot Ukraina. En majoritet i riksdagen ansåg att ett svenskt medlemskap i Nato är det bästa sättet att värna Sveriges säkerhet mot bakgrund av det förändrade säkerhetspolitiska läget.

Klubbkamraterna vet att Pål inte är speciellt defensiv – snabba, och genomtänkta beslut förväntades. Pål har bred erfarenhet i försvarsfrågor. Efter bordtennisgymnasiet studier i internationell politik i USA. Kustjägare och doktorexamen i krigsvetenskap. Arbetat vid Totalförsvarets forskningsinstitut. Ordförande i försvarsutskottet 2020–2022.

Sveriges relation till Nato började innan alliansen formellt existerade – under andra världskriget. Amerikansk kurirflygverksamhet etablerades på svensk mark. Flygningarna organiserades av OSS, föregångare till CIA och leddes av norsk-amerikanske polarflygaren Bernt Balchen. Syftet var att flyga norska motståndsmän och allierade från Sverige till England. Vintern 1944–45 påbörjades Operation "Where and When", med F 21 Kallax som bas, där man förde in soldater och utrustning till det befriade Finnmark. Operation Sepals var en hemlig allierad underrättelseverksamhet med

flera baser i svenska Turistföreningens stugor. Målet; hjälpa motståndsrörelsen att återta Norge och motarbeta sovjetiskt inflytande i Nordnorge. C-byrån samarbetade med norska XU och brittiska Secret Intelligence Service (SIS).

I slutet av kriget blev relationerna med USA viktiga. Sverige sände Gunder Hägg, världsrekordhållaren i medeldistans, till USA som ambassadör och han gjorde starkt intryck. Gunder vann alla tävlingar ”over there” – även mot ”oslagbare” Greg Rice – och han skapade goodwill med sitt sätt att vara, vilket banade väg för Sveriges goda relationer med USA. Värmlänningen Tage Erlander blev statsminister 1946. Första stora säkerhetspolitiska frågan var förhandlingarna mellan Norge, Sverige och Danmark om ett skandinaviskt försvarsförbund. En nordisk försvarsallians – som Sverige tog initiativet till. ”*De flesta talar om nära förestående ryska framstötter i Skandinavien*”, skrev Erlander i dagboken den 10 mars 1948.

Samma år, erbjöds Sverige att gå med i nybildade Nato (Atlantpakten). Natos uppgift var: “keep the Soviet Union out, the Americans in, and the Germans down” enligt förste generalsekreteraren, brittiske Lord Ismay. Artikel 5 i Nordatlantiska fördraget innebär ömsesidiga försvarsgarantier. Ett angrepp mot en medlemsstat ska betraktas som ett angrepp mot alla. Erlanders vision om en nordisk försvarsallians föll samman. Norge drog sig ur och gick med i Nato. ”*Luftslottet om ett enigt Norden*” noterade Erlander. Sverige blev utanför Nato. Finlands ”vänskapsfördrag” med Sovjet, VSB-avtalet – förbjöd deltagande i försvarsallianser. Erlander var dock beredd att göra vad som krävdes för rikets säkerhet. Efter ett besök i Vita huset påbörjades ett långtgående militärt samarbete. Överenskommelsen innebar att Sverige försåg England och USA med kvalificerad underrättelseinhämtning. I utbyte fick vi högteknologisk militär utrustning, och omfattades av USA:s kärnvapenparaply. En livlina om Sverige skulle hamna i krig med Sovjetunionen. 1954 blev Sverige, enligt dokument, en del av underrättelsesamarbetet som kallas ”The five eyes” vilket syftar på USA, Storbritannien, Kanada, Australien och Nya Zeeland. Utåt ”neutralt” och

alliansfritt, dolt så nära fullvärdig medlem i Nato det gick att komma (källa: Den dolda alliansen). Sverige kallades ”den sextonde Natostaten” på 1950-talet. Svenska folket var ovetande men tyvärr var Moskva bättre underrättade. 1948 hade sovjetiska underrättelsetjänsten, GRU värvat flygöversten (kodnamn: Örnen) Stig Wennerström. Landsförrädaren informerade Sovjet om Sveriges försvarsplanering. Troligen lämnade han uppgifter om de verkliga avsikterna med DC 3:ans flygningar, spaningsplanet som blev nedskjutet över Östersjön den 13 juni 1952. Sverige hade då bedrivit flygburen signalspaning sedan 1946. Sovjet erkände 1991 att de sköt ner DC 3:an. 1993 medgav svenska myndigheter att DC 3:an spanat på Sovjet och att uppgifterna lämnades till USA och Storbritannien. Ombord fanns amerikans utrustning. 52 år (2004) efter DC 3:an sköts ned av sovjetiskt jaktflyg fick de åtta besättningsmedlemmarna postumt Försvarsmaktens förtjänstmedalj i guld. I Försvarsmaktens korridorer lever ryktet att det fanns en amerikan ombord. Kvarlevorna efter fyra besättningsmedlemmar hittades. De andra har aldrig återfunnits. Totalt åtta personer, men nio fallskärmar (!) hade tagits ombord innan start.

På 1970-talet när Olof Palme var statsminister övade försvaret krigsscenarioer där hjälp från USA och Nato fanns i planen (källa: Life Line Lost). I händelse av ett akut krisläge skulle nyckelpersoner lämna Sverige och bege sig till ett Natohögkvarter, antingen i USA eller Storbritannien. Förstärkningar skulle bland annat transporteras in från Trondheim via Storlien i Jämtland. Många år senare, under övningen Aurora 2023 övades detta scenario när U.S. Marine Corps tog samma väg och fortsatte söderut. Palme hade som ung politiker och i arbetet på Försvarsstabens underrättelsebyrå (Fst-Und), lärt sig nödvändigheten av ett starkt försvar och med vilka detta kunde byggas upp. Även om det fanns de som ansåg Palme gå Moskvas ärenden (desinformation) var han väst trogen. Att han höll de hemliga avtalen med Nato intakta, ända fram till sin död bevisar detta. Efter mordet verkar livlinan brista. Samarbetet var bara känt av ett fåtal och återfanns efter mordet i statsministerns säkerhetsskåp. Några menar att det finns ett samband mellan mordet och den ”dolda alliansen” – motivet; att Palme var ”för” västvänlig. Något som kan styrka teorin är ”källa Erik”. Avlyssningen som visade att en sovjetisk diplomat, ansvarig för illegalister i Sverige 1985–1987, hade kännedom om planerna innan mordet inträffade. Att Palme var västorienterad beskrev också journalisterna som brände delar av underrättelsetjänsten med IB-avslöjandet på 1970-talet. Journalisterna som dömdes för spioneri (Svea hovrätt B 195/74) menade att Palme var ”extremt anti-kommunistisk och extremt västorienterad”. Att en av journalisterna utförde uppdrag åt KGB – mot betalning – blev känt för en bredare krets många år senare. Namnet är Jan Guillou och hans livsgärning får därmed ett helt annat perspektiv, och IB-avslöjandet kan ses i ett tydligare ljus. En ulv i fårakläder.

Sammanfattningsvis: att Sverige innan Nato-ansökan var neutralt och alliansfritt – är helt enkelt inte sant. Men dessa samarbeten har varit nödvändiga för att stå rustade mot en oberäknelig granne.

Från Stalin till Putin– när hoten mot Sverige ökat har vi stärkt banden med Nato. Sedan 1994 är Sverige medlem i Natos partnerskap för fred, övar med Nato och har en svensk Nato-delegation i Bryssel. Betydande resursförstärkningar av försvaret borde ha skett 2008 (Georgien), 2013 (Ryska påsken) eller 2014 (Krim). Rysslands ambitioner har varit tydliga i årtal. 24 februari 2022 var bara en punkt då ingen längre kunde förneka förändringen av det säkerhetspolitiska läget. Rysslands krig mot Ukraina hade då pågått i åtta år med 14 000 döda. Under kalla kriget hade Konungariket Sverige en luftflotta av världsklass som var avskräckande för en angripare. Vid övergången från invasionsförsvaret till ett insatsförsvaret för internationella insatser visade sig dock politikernas naivitet om; ”den eviga freden”. Totalförsvaret och livsmedelsförsörjning bortprioriterades. Få områden har lidit av så drastiska förändringar som försvarspolitikerna. En mycket naiv politiker kallade försvaret ett ”särintresse”(!). Få har haft så fel i försvars- och säkerhetspolitiken.

"Försvaret av Sverige är en kärnuppgift för staten och grundläggande för vår demokrati och frihet. Ett starkare försvar, medlemskap i Nato och stöd till Ukraina stärker vår säkerhet i en orolig tid." – Pål Jonson.

Den pågående försvarsupprustningen och fördjupat nordiskt försvarssamarbete optimerar de nordiska ländernas säkerhet under rådande säkerhetspolitiska förhållanden. Sverige utanför Nato skulle kunna göra svenskt territorium till militärstrategiskt intresse i händelse av en konflikt. Faktum är att både Socialdemokraterna och borgerligheten under decennier försummade politikens mest grundläggande uppgifter; att säkra riket mot yttre och inre hot. Först nu har säkerhetspolitiken rätt fokus igen. Frihet och demokrati får aldrig tas för givet! Erlander fick rätt; alla nordiska länder i gemensam försvarsallians. Sista stegen går dock långsamt. Turkiet och Ungern har ännu inte ratificerat Natoansökan. Men med en försvarsminister som spelat bordtennis i Bortan klarar vi det mesta. Pål vinner den matchen – även med ögonbindel.